

אוצר: ד"ר גיא מורג צפליביץ'

הנחת תפילין ראשונה היא טקס ההתבגרות הראשון של נער יהודי והוא מתחיל בה עם הגיעו למצוות. מצוות הנחת תפילין נזכרת במקרא כמה פעמים, בהן בפסוק: "וְקִשְׁרָתָם אֹתָם לְאוֹת עַל-יְדֵיכֶם, וְהָיוּ לְטוֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם." (דברים י"א) – בפעולת הקשירה, בחיבור בין החפץ המלוכף לבין הגוף, יש אלמנטים פרפורמטיביים, טקסיים ואמנותיים. מכל תרי"ג המצוות הנחת תפילין היא מהמעטות שקשה למצוא להן צידוק רציונאלי, טעמים שונים לקיומה העלו ראשוני המקובלים. על פי ממצאים ארכיאולוגיים ממערות קומראן, כמעט לא השתנו מאז תקופת הבית השני ועד ימינו צורתן של התפילין, חומר הגלם שמהן הן עשויות והפרשיות שהן מכילות. שתי התפילין – של ראש (כנגד המוח) ושל יד (כנגד הלב) – עשויות עור בהמה גסה (הנחשבת טהורה), אשר יבוש עורה ועיבודו מצריכים מיזמנות רבה והתוצר עמיד וחזק, הבתים ריבועיים, הרצועות צבען שחור.

אריק וייס (1966) הוא אמן רב-תחומי הבוחן ביצירתו אספקטים של הדת היהודית. בעבודותיו המתפרשות על מגוון מדיות – פיסול, צילום, הדפס ועיצוב – הוא עושה שימוש באלמנטים רעיוניים יהודיים מתקופות שונות, כמו פסוקים, אמרות, מנהגים וטקסים, שוזר אותם לכדי חפצים עכשוויים וכך מטעינים במשמעויות חדשות. בדומה לאיש פרסום הממתג חברות וגופים, וייס משתמש באלמנטים היהודיים הללו ומנסה להקביל אותם לשיח האמנות העכשווי, ואכן לרבות מעבודותיו אופי אייקוני-גרפי. בשנים האחרונות הוא חוקר את התפילין מבחינה רעיונית וצורנית.

אם לשאול שני דימויים פוקיאניים: "שיח" ו"כוח" – וייס עושה שימוש בשיח הקיים בעולם האמנות בעיקר כדי לתת פתחון פה למחשבה אחרת ומותחת גבולות. הוא עוסק בחשיפה של מנגנוני כוח, גם בין אדם לאלוהים וגם בין אדם לאדם, ובודק את סוגיית הקשר בין יהדות לבין קטגוריות מקובלות ולא-מקובלות בעולם האמנות. את התפילין הוא מציג כסמל אך גם עושה להן רדוקציה צורנית ורוחנית, הוא חולם עליהן, נמשך לצבען השחור, משנה אותן, מפרק מרכיב ובונה מחדש; הן עבורו כ"קופסא שחורה" (Black box) המקליטה ומתעדת את מחשבותיו ואת מעשיו של האדם וצופנת בתוכה הסבר מיסטי וסוד; הוא חושב על הפן הוויזואלי שלהן ומנסה להבין את ההבדלים המגדריים המיוחסים להן; הוא בודק את אלמנט הקשירה והכריכה על משמעויותיו ולמעשה קושר בהן את נפשו תוך ניסיון מתמיד לתפוס את יחסי הכוחות שבין המוח לבין הלב. באמצעות הדימויים החזקים הללו, השגורים והמונומנטאליים, הוא יוצר יחסים חדשים בין הפיזי לרוחני ובין האדם לסביבה בהסתמך על מסורות כמו קונספטואליזם ומינימליזם אמריקני.

הקשירה בעבודותיו מתפקדת בתור אלמנט בריטואל המסורתי אך גם בתור אלמנט במחוות פרפורמטיביות אלימות, בעיקר של הסובייקט כלפי עצמו, במהלך מיצגי גופני השגור מאוד בעולם אמנות הפרפורמנס, כמו שעושה למשל האמן כריס ברדן. וייס מתכתב עם מחוות כמעט סדו-מזוכיסטיות באמנות הישראלית, עם יצירות של אמנים כמו מוטי מזרחי, מיכה קירשנר ואחרים. והנה עולה מתוך עשייתו השאלה האם יש דיכטומיה בין אמנות רליגיוזית, שהייתה הבסיס לאמנות המערב מאות שנים, לבין

אמנות עכשווית, או בין הגוף לנפש, בין המזוכיסט לסדיסט? שכן אם המזוכיסט מבקש מהסדיסט להכאיב לו – האין הוא בעצם מתנהג כסדיסט?

העבודות מול השיח הקיים יוצרות הקשר שהוא בהחלט תעתוע והזיה. במובן זה מעניק וייס קול לנושאים שמסיבות רבות מושתקים בשיח האמנות העכשווי. לא רק עם מערכי הכוח הוא משוחח אלא גם עם השיגעון, וכמו שכותב פוקו בספרו "תולדות השיגעון בעידן התבונה": האמונות הדתיות מכשירות את הקרקע למין נוף של דימויים, סביבה מדומה היפה לכל תעתועי-החושים ולכל טירוף.